

Voličská základna španělských politických stran v parlamentních a regionálních volbách

Jan Kouřil, Michal Pink¹

Tento text byl zpracován v rámci Výzkumného záměru *Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích* (kód MSM0021622407).

Abstract: *The Electoral Base of Spanish Parties in Parliamentary and Regional Elections.*

The article deals with the electoral support of three Spanish parties (Spanish Socialist Workers Party, Popular Party, United Left) in parliamentary and regional elections. Three elections, which were realized between 1999 and 2009, are examined here. The paper is based on a historical approach and the method of analysing the area of electoral support, which shows the districts where the particular parties are successful in the long term. The main research question is whether the nationalist-regional cleavage can have the influence on the electoral support of political parties.

Key words: *Area of electoral support, IU, Parliamentary election, PP, PSOE, Regional election, Spain.*

1. Úvod

Podíváme-li se na to, kterými zeměmi se česká politologie nejčastěji zabývá, zjistíme, že se jedná převážně o země bývalého východního bloku nebo o tradiční státy západní demokracie. O státech jižní Evropy toho až na výjimky² v českém prostředí příliš nenajdeme a takovým případem je i Španělsko. Zde přitom existuje velký prostor, kam by se mohl zájem české politické vědy zaměřovat. Jedním z takových témat by mohla být i volební geografie Španělska, a to především v souvislosti s národnostním složením země, historickými okolnostmi a volebním systémem. Z toho důvodu zde autoři předkládají text, který přiblíží rozložení voličské základny hlavních politických stran (Lidové strany – *Partido Popular*, dále jen PP; Španělské socialistické dělnické strany – *Partido Socialista Obrero Español*, dále jen PSOE; Sjednocené levice – *Izquierda Unida*, dále jen IU) v parlamentních a regionálních volbách. K základním cílům textu patří zjistit, zda jsou politické strany schopny navázat na svoje předchozí úspěchy, určit území stabilní volební podpory a pokusit se vysvětlit, proč na něm jednotlivé subjekty dominují. V neposlední

¹ Kontakt: Jan Kouřil – Katedra politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: 237847@mail.muni.cz. Michal Pink – Institut pro srovnávací politologický výzkum/Katedra politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: pink@fss.muni.cz.

² Existují velice kvalitní práce, které však nejsou příliš početné a pojednávají především o stranickém systému (Strmiska 1998; Strmiska 1999; Kunc 2000; Strmiska et al. 2005; Strmiska 2005).

řadě se také pokouší odpovědět na otázku, jestli se volební podpora liší v závislosti na typu voleb. Uvedené informace budou identifikovány pomocí srovnání volebních map a určení území stabilní volební podpory³. Dále se autoři s uplatněním historického přístupu pokusí interpretovat rozložení voličské základny v rozsahu několika desetiletí. Nedílnou součástí sloužící základnímu uvedení zkoumaných volební výsledků bude jejich variabilita a stabilita zobrazená prostřednictvím variační⁴ a korelační⁵ analýzy. Jednoduše řečeno, zda a jak jsou voličské základny zkoumaných subjektů stabilní a současně jak moc rovnoměrně jsou v rámci Španělska rozdílné.

K základní datové bázi patří výsledky voleb do Poslanecké sněmovny španělského zákonodárního sboru a regionálních zastupitelstev mezi lety 2000–2009. Volební výsledky jsou agregovány na úroveň jednotlivých volebních obvodů – provincií a pocházejí z elektronického archivu španělského Ministerstva vnitra, případně dominantního celostátního deníku. K používání deníků coby zdroje výsledků regionálních voleb jsme přistoupili z toho důvodu, že celostátní a v několika případech ani regionální úřady neposkytují (kompletní) přehledy regionálních voleb. Ty však nabízejí právě portály citovaných deníků. K literatuře z teoretického hlediska, o kterou se autoři opírají, patří jak španělsky psané texty, tak i česky psané práce. Jedná se buď o články z odborných společenskovedních časopisů (Porrás Nadasles 1984; Llera Ramo 1998; Ocaña, Oñate 2005), nebo kapitoly z publikace věnující se španělskému politickému systému od kolektivu autorů pod vedením madridské politoložky Palomy Román (2002). Z české odborné literatury je na místě zmínit především publikaci kolektivu brněnských politologů v čele

³ K zobrazení území volební podpory dojdeme na základě jednoduchého výpočtu. Volební výsledky konkrétní politické strany seřadíme podle procentních zisků na jednotlivých úrovních agregace od nejvyššího k nejnižšímu. Následným sčítáním v takto určeném pořadí hledáme polovinu celkového součtu. U takovéto linie rozdělíme zkoumané jednotky na dvě poloviny, a získáme tak oblasti, které představují 50% koncentraci volební podpory z celkového počtu hlasů v daných volbách. Území takto vzniklé nazýváme území volební podpory politických stran a jeho průnik více map založených na stejném základě poté území stabilní volební podpory (Jehlička, Sýkora 1991).

⁴ Variační koeficient přibližuje variabilitu rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny, vyjadřuje relativní velikost rozptýlenosti dat vzhledem k průměru a je definován jako podíl směrodatné odchylky a absolutní hodnoty ze střední hodnoty (směrodatná odchylka/průměr*100) (Hendl 2004).

⁵ Pearsonův korelační koeficient zůstává přes některé své nedostatky „nejdůležitější mírou síly vztahu dvou náhodných spojitých proměnných X a Y“ (Hendl 2004). Nabývá hodnot z intervalu (-1; 1). Pokud některé z těchto dvou krajních hodnot dosahuje, pak lze tvrdit, že se jedná o dokonalou závislost, jak v pozitivním, tak negativním smyslu. Nicméně je třeba mít na paměti, že tento koeficient je značně ovlivněn odlehlými hodnotami. Jeho hodnoty a interpretace jednotlivých vztahů dvou proměnných lze podle jeho hodnot rozložit na: 0,01-0,09 – triviální, žádná, 0,10-0,29 – nízká až střední, 0,30-0,49 – střední až podstatná, 0,50-0,69 – podstatná až velmi silná, 0,70-0,89 velmi silná, 0,90-0,99 téměř perfektní.

s Maxmiliánem Strmiskou *Politické strany moderní Evropy* (2005) a text pocházejícího od autorské dvojice Vladimíra Dvořáková a Jiří Kunc (2004).

2. Představení zkoumaného teritoria

Podoba španělské postfrankistické demokracie je do značné míry reakcí na předcházející vývoj. S důrazem na konsensus byl proveden nejen přechod od autoritativního režimu k demokratickému, ale také přijata nová ústava, tak aby byly eliminovány možné třecí plochy. Jak uvidíme později, určité podmínky dané historickými okolnostmi se vymazat nepodařilo, a proto je budeme muset v této kapitole stručně představit.

Španělské království prošlo v posledních dvou stoletích velmi bouřlivým vývojem, který se projevil v celkové ústavně-politické nestabilitě⁶ země. Španělsí politologové za ní vidí hned několik faktorů: 1) napoleonskou invazi a implementaci francouzského bonapartistického režimu za vlády Josefa I.; 2) kromě Katalánska absenci industriální revoluce, a tím pádem i bohaté buržoazie, která by měla zájem na liberalizaci režimů; 3) převahu lokálních zájmů a privilegií nad zájmy národními posílenou o nejednotnost právních norem; 4) neexistenci opravdového stranického systému a s tím související vůli dvou na vládě se podílejících stran přeměnit politický program v ústavní rámec; 5) velký vliv ozbrojených sil na politiku; a konečně 6) význam a četnost konzervativních ústav a režimů, které převyšovaly ty liberálnější (Ninou 2002: 15-16).

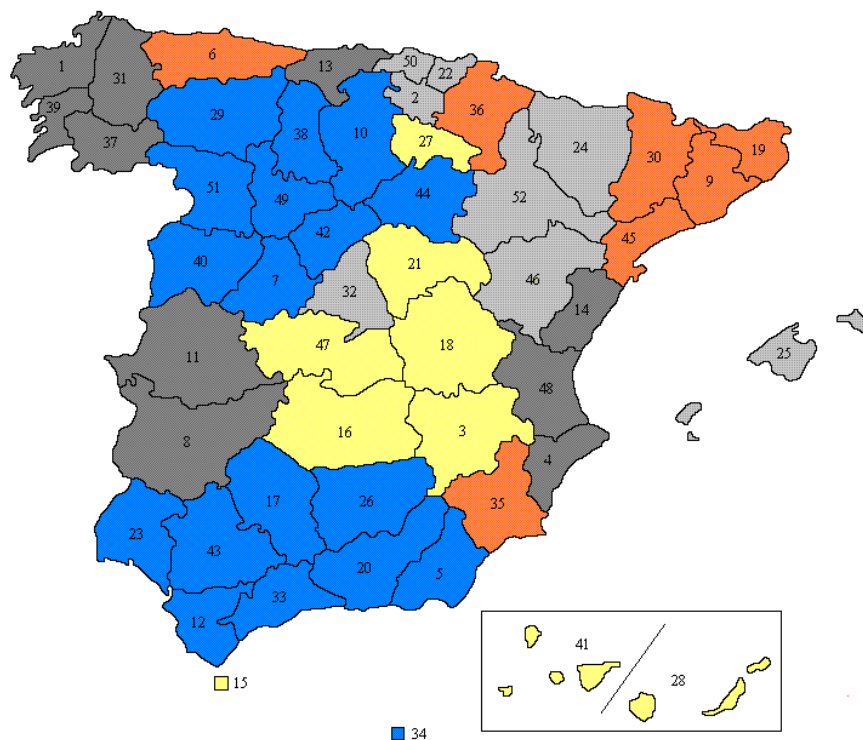
S výjimkou kratičkého období II. republiky v letech 1931–1936 nevykazoval žádný předchozí režim ani sebemenší náznak decentralizace, ačkoliv v zemi kromě kastilsky hovořících občanů žijí ještě katalánsky (Katalánsko, Baleárské ostrovy, Valencie), baskicky (Baskicko, Navarra) a galicijsky (Galicie) mluvící obyvatelé. Jednou z nejvýznamnějších novinek, které s sebou demokratizační procesy před třemi desetiletími přinesly, bylo zavedení samosprávného uspořádání. Ústava z roku 1978 však přímo nevytváří autonomie, a i když pro samosprávné jednotky zavádí společný termín *Comunidades Autónomas*, nijak neurčuje podobu jejich hranic. Kromě toho ústava ani nekonkretizuje rozsah jejich pravomocí. Jsou v ní pouze obsaženy základní principy, podle nichž mají autonomní jednotky vznikat a jak mají vypadat jejich instituce (Ferri 2002: 288).

Vzhledem k tomuto dosti flexibilnímu pojetí vzniklo do roku 1983 spontánně sedmnáct autonomních regionů. Fungování a postavení každého regionu upravuje statut (*Estatuto*), z právního hlediska organický zákon (Ferri 2002: 294). Dále regiony disponují přímo voleným parlamentem, vládou a prezidentem. Vzájemně se ovšem liší v otázce vnitřních i vnějších (vztah

⁶ V letech 1812–1931 bylo ve Španělsku přijato celkem osm ústav (Ninou 2002: 14).

region – centrální vláda) pravomocí. Je potřeba rozlišit tzv. historická území, za něž jsou považovány ty regiony, které se o přiznání samosprávy pokusily již v období II. republiky. Jedná se o Katalánsko, Baskicko a Galicii, které mají, i vzhledem ke svým národnostním odlišnostem, vyšší pravomoci například v oblastech školství, kultury či jazyka. Mimo to se v nich a Andalusii konají regionální volby v jiném termínu než ve zbytku země (Dvořáková, Kunc 2004: 182). Baskicko spolu s Navarrou má výhradní postavení i ve finanční oblasti. To je založeno na historicky přiznaných daňových výsadách, které byly kompenzací za určitá znevýhodnění. Tato privilegia přetrvala z období karlistických válek, kdy byla poskytována jako „odškodnění“ za válečné útrapy. V současnosti mohou Baskicko a Navarra na svém území vybírat takřka všechny druhy daní (výjimku tvoří např. daň z pohonných hmot) a státu zaplatí pouze za služby, jež na jejich území obstarává. Specifický režim mají rovněž Kanárské ostrovy, i když jeho rozsah není tak výrazný (Ferri 2002: 303). Ostatní regiony pak mají víceméně vyrovnané pravomoci. Ty ale rozhodně nejsou zanedbatelné. Mezi jinými do jejich kompetencí spadá například oblast zemědělství a průmyslu. Některé, jako zdravotnictví a školství, jsou pak realizovány ve spolupráci se státem (Ferri 2002: 302-303).

Mapa č. 1. Regionální členění Španělska.

Zdroj: Adam Carr's Election Archive; vlastní mapa.

Tabulka č. 1. Regionální členění Španělska.

Andalusie	Asturie – 6	37 – Ourense	44 – Soria	45 – Tarragona
5 – Almería	Baleárské ostr. – 25	39 – Pontevedra	49 – Valladolid	Madrid – 32
12 – Cádiz	Baskicko	Kantabrie – 13	51 – Zamora	Melilla – 34
17 – Córdoba	2 – Álava	Kanárské ostr.	Kast.-La Mancha	Murcie – 35
20 – Granada	22 – Guipúzcoa	28 – Las Palmas	3 – Albacete	Navarra – 36
23 – Huelva	50 – Vizcaya	41 – Tenerife	16 – Ciudad Real	Rioja – 27
26 – Jaén	Ceuta – 15	Kastilie a León	18 – Cuenca	Valencie
33 – Málaga	Extremadura	7 – Ávila	21 – Guadalajara	4 – Alicante
43 – Sevilla	8 – Badajoz	10 – Burgos	47 – Toledo	14 – Castellón
Aragonie	11 – Cáceres	29 – León	Katalánsko	48 – Valencie
24 – Huesca	Galicie	38 – Palencia	9 – Barcelona	
46 – Teruel	1 – La Coruña	40 – Salamanca	19 – Gerona	
52 – Zaragoza	31 – Lugo	42 – Segovia	30 – Lérida	

Zdroj: Adam Carr's Election Archive.

3. Volební výsledky

3.1 Volby do Poslanecké sněmovny 2000–2008

Poslanecká sněmovna (*Congreso de los Diputados*) má 350 členů, kteří jsou voleni jednou za čtyři roky tajným a přímým hlasováním podle pravidel poměrného zastoupení. Volební obvody tvoří všech padesát provincií a severoafrické enklávy Ceuta a Melilla, které mají po jednom zástupci. Volby probíhají 30 až 60 dní před koncem volebního období. Španělé hlasují přísně vázanými kandidátními listinami.⁷ Hlasy jsou po sečtení převáděny na mandáty D'Hondtovým dělitelem.⁸ Pro vstup do dolní komory parlamentu potřebuje kandidující strana získat na úrovni obvodu alespoň 3 % hlasů.

Ačkoliv jsou všechny prvky volebního systému čistě proporční, na výstupu je poměrnost značně omezená. Je za tím několik faktorů. Za prvé, rozdělení země do 52 obvodů; čím více obvodů je využíváno, tím menší je konečná proporcionalita. Za druhé, většina obvodů patří mezi malé. Celkově třicet obvodů vysílá do dolní komory maximálně 5 poslanců. V těchto je jasně patrný většinový efekt, což zvýhodňuje jen dvě největší strany. Pouze o šesti obvodech se dá říci, že jsou velké a že vykazují poměrné výstupy. Zbýlých šestnáct obvodů se řadí ke středně velkým a je u nich patrná limitovaná proporcionalita. Za třetí, samotná D'Hondtova metoda přerozdělování mandátů je poměrná pouze v obvodech nad deset mandátů, takže ve většině

⁷ Křesla jsou přidělena v takovém pořadí, v jakém jsou seřazeni kandidáti na listině. Volič totiž nemá možnost vyznačovat preference nebo jinak zasahovat do kandidátní listiny. Personální složení zákonodárského sboru je tak výhradně na politických stranách (Havlík, Šedo, Čaloud 2004: 116).

⁸ Počet hlasů, které daný subjekt ve volbách získal, je vydělen čísly 1, 2, 3, 4, atd. Mandát je pak přidělen té straně, jejíž aktuální podíl je nejvyšší (Havlík, Šedo, Čaloud 2004: 124).

španělských provincií jsou malé strany podprezentovány i tímto způsobem. Za čtvrté, nerovnoměrnost je znatelná rovněž v počtu voličů na jedno křeslo. Jsou totiž zvýhodněny méně obydlené oblasti. Kupříkladu v provincii Soria v regionu Kastilie a León připadá jeden mandát na 26 000 obyvatel, zatímco v Madridu či Barceloně na něj připadá přes 112 000 obyvatel (Havlík, Šedo, Čaloud 2004: 136-137).

Do parlamentních voleb v roce 2000 šla Lidová strana poprvé v roli vládní formace. Nejenže se jí podařilo obhájit první místo z roku 1996, ale dokonce získala jasnou nadpoloviční většinu křesel ve Sněmovně, čímž doslova rozdrtila druhé socialisty. Ti tak získali nejméně hlasů i mandátů za posledních dvacet let. Propadla rovněž Sjednocená levice, když pro ni hlasovalo dvakrát méně voličů než v předchozích volbách. Voleb se zúčastnilo 68,71 % oprávněných voličů.

Tabulka č. 2. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2000.

	Hlasy absolutně	Hlasy v %	Mandáty
PP	10 321 178	44,52	183
PSOE	7 918 752	34,16	125
IU	1 263 043	5,45	8

Zdroj: Ministerstvo vnitra.

Podle předvolebních průzkumů byla v roce 2004 mírným favoritem vládní Lidová strana, ovšem teroristické útoky, které se odehrály tři dny před hlasováním, měly vliv na konečné rozhodnutí u třetiny voličů (Ocaña, Oñate 2005: 160). Právě to je jeden z hlavních důvodů, proč socialisté nakonec druhé lidovce porazili. Třetí na počet hlasů skončila Sjednocená levice, jež si opět pohoršila. K volebním urnám přišlo 75,66 % oprávněných voličů.

Tabulka č. 3. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2004.

	Hlasy absolutně	Hlasy v %	Mandáty
PSOE	11 026 163	42,59	164
PP	9 763 144	37,71	148
IU	1 284 081	4,96	5

Zdroj: Ministerstvo vnitra.

V posledních uskutečněných parlamentních volbách dokázaly obě velké strany svůj zisk oproti roku 2004 navýšit, ale pořadí se nezměnilo. Sjednocené levici se opět nepodařilo zastavit pokles podpory, a proto ve Sněmovně získala jen minimální zastoupení. Volební účast byla 73,85 %.

Tabulka č. 4. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2008.

	Hlasy absolutně	Hlasy v %	Mandáty
PSOE	11 289 335	43,87	169
PP	10 278 010	39,94	154
IU	969 946	3,77	2

Zdroj: Ministerstvo vnitra.

Na základě údajů v tabulce č. 5, pojednávající o voličské stabilitě tří zkoumaných politických stran v parlamentních volbách, lze tvrdit, že ve vzájemném vztahu volebních výsledků španělských socialistů existuje velmi silná souvislost. Při hodnocení stability voličské základny Lidové strany jsou hodnoty ještě vyšší a dá se tak hovořit o téměř perfektní souvislosti. V případě stability voličské základny Sjednocené levice se jedná, podobně jako u socialistů, o velmi silnou vzájemnou souvislost. Zajímavé jsou také vzájemné souvislosti napříč stranami. Ve vztahu mezi Sjednocenou levicí a socialisty existuje podstatná až velmi silná souvislost, která by mohla poukazovat na jistou podobnost voličské základny. Opačný trend vychází ze vztahu Sjednocené levice směrem k Lidové straně, kde jsou patrné záporné hodnoty koeficientů, které naznačují snižující se voličskou podporu jedné strany se stoupající voličskou odezvou u druhého subjektu. Jasným příkladem mohou být záporné hodnoty ve vztahu PP08, PP04 a IU08.

Tabulka č. 5. Stabilita voličské základny – parlamentní volby.

	PSOE00	PP00	IU00	PSOE04	PP04	IU04	PSOE08	PP08	IU08
PSOE00	1	-0,028	0,516	0,875	-0,065	0,294	0,720	0,088	0,491
PP00	-0,028	1	0,017	0,140	0,953	-0,437	-0,206	0,939	-0,450
IU00	0,516	0,017	1	0,459	-0,051	0,738	0,304	0,101	0,795
PSOE04	0,875	0,140	0,459	1	0,142	0,148	0,833	0,274	0,384
PP04	-0,065	0,953	-0,051	0,142	1	-0,498	-0,182	0,968	-0,479
IU04	0,294	-0,437	0,738	0,148	-0,498	1	0,249	-0,401	0,878
PSOE08	0,720	-0,206	0,304	0,833	-0,182	0,249	1	-0,133	0,471
PP08	0,088	0,939	0,101	0,274	0,968	-0,401	-0,133	1	-0,368
IU08	0,491	-0,450	0,795	0,384	-0,479	0,878	0,471	-0,368	1

Zdroj: Ministerstvo vnitra; vlastní výpočty.

Mimo výše uvedenou stabilitu voličské základny na zkoumaném území představí následující tabulka č. 6. variabilitu, tedy rozdílnost volebních zisků v rámci Španělska. Tabulka č. 6 ukazuje, že u vládních socialistů se v posledních třech volbách do Poslanecké sněmovny voličská variabilita snižovala a volební zisky se čím dále více rovnoměrně rozprostřely v rámci celé země. Hodnota 0,23 se postupně snížila na úroveň 0,13, čímž dosáhla vůbec nejnižší hladiny, a proto lze o voličské základně socialistů tvrdit, že je rozložena nejvíce rovnoměrně. Opačný trend, velice nerovnoměrné rozložení voličů v parlamentních volbách, je patrný v případě Sjednocené levice.

K tomuto tvrzení nás opravňují nejvyšší hodnoty variačního koeficientu, které ve dvou případech přesahují hladinu 0,50.

Tabulka č. 6. Variabilita volebních výsledků – parlamentní volby.

	2000	2004	2008
PP	0,23	0,30	0,28
PSOE	0,23	0,18	0,13
IU	0,54	0,55	0,47

Zdroj: Ministerstvo vnitra; vlastní výpočty.

3.2 Regionální volby 1999–2009

Přestože ústava ani volební zákon z roku 1985 kromě zavedení poměrného volebního systému autonomiím nenařizují aplikaci jednotných norem, můžeme zaznamenat celou řadu prvků, jež jsou využívány ve všech regionech. Ke sladění došlo především po reformě volebního zákona (LOREG)⁹ z března 1991. Ta provedla sjednocení termínů regionálních voleb. Na to pak většina regionů zareagovala modifikací svých statutů (Llera Ramo 1998: 129).

Volební období všech sedmnácti regionálních parlamentů je čtyřleté. Jak už jsem zmínil výše, Katalánsko, Baskicko, Galicie a Andalusie konají volby separátně od ostatních regionů. Mimo to jsou jejich zákonodárné sbory rozpustitelné, takže se zde mohou konat také předčasné volby (Llera Ramo 1998: 129). Výběr kandidátů je realizován prostřednictvím přísně vázaných kandidátních listin. Křesla se přerozdělují metodou D'Hondtova volebního dělitele. Takřka v polovině regionů byla z celostátního systému převzata i 3% uzavírací klausule, někde potřebují strany pro vstup do zákonodárského sboru 5 %. Za obvody byly nejčastěji vybrány provincie, ale najdou se i výjimky. Nejvýrazněji se tak regionální systémy liší počtem volených zákonodárců, který se pohybuje od 33 v regionu Rioja po 135 v Katalánsku, a velikostí obvodů (Laiz 2002: 135-136). V letech 1999–2009 se v každém ze sedmnácti regionů uskutečnily troje volby do místního zastupitelského sboru. Celkem se tedy na regionální úrovni v tomto období volilo jedena-padesátkrát. Z tohoto důvodu nelze všechny volební výsledky uvádět. Místo toho provedeme jejich shrnutí.

⁹ *Ley Orgánica del Régimen Electoral General.*

Tabulka č. 7. Termíny regionálních voleb.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Andalusie		ANO				ANO				ANO	
Baskicko			ANO				ANO				ANO
Galicie			ANO				ANO				ANO
Katalánsko	ANO				ANO			ANO			
Ostatní	ANO				ANO				ANO		

Zdroj: *elmundo.es*; *ELPAÍS.com*.

Socialisté nebo lidovci vyhráli takřka každé volby ve všech regionech. Výjimku tvoří pouze Katalánsko, Baskicko a Kanárské ostrovy. V letech 1999 a 2006 v Katalánsku zvítězila Konvergence a Jednota (CiU). Volby 2003 nepatrným rozdílem sice vyhrála místní odnož PSOE, avšak CiU bylo přiděleno více mandátů. Baskické volby tradičně ovládá umírněná PNV, která má od obou největších stran výrazný odstup. Na Kanárských ostrovech v prvních dvou volbách zkoumaného období uspěla Kanárská koalice (*Coalición Canaria*, CC), poslední realizované volby vyhrála PSOE. Výsledky Sjednocené levice se ve většině regionů pohybovaly na hranici úspěchu, to znamená kolem 3–5 %. Někde získala pár poslanců, jinde do tamního parlamentu své kandidáty neprosadila. Případy, kdy získala až 10 % hlasů, jsou ojedinělé.

Podobně jako v případě parlamentních voleb, i u regionálních voleb jsou patrné vysoké hodnoty korelačního koeficientu ve vztahu po sobě následujících voleb u stejné politické strany. K maximálním hodnotám přesahující hodnotu 0,9 a poukazující na téměř perfektní souvislost patří případ socialistické strany v letech 1999/2001 a následujících voleb stejného typu v letech 2003/2005 a 2006/2009. Shodně jako u parlamentních voleb, lze i v případě regionálních volebních soutěží vysledovat vzájemnou souvislost u voličské základny socialistů a Sjednocené levice. K tomuto tvrzení nás opravňuje hodnota koeficientu značící střední až podstatnou souvislost především ve vztahu první a druhé skupiny vybraných voleb. V případě delšího rozpětí, případně návaznosti na roky 2006/2009 se tato skutečnost již neprokazuje.

Tabulka č. 8. Stabilita voličské základny – regionální volby.

	PSOE9901	PP9901	IU9901	PSOE0305	PP0305	IU0305	PSOE0609	PP0609	IU0609
PSOE9901	1	0,138	0,360	0,906	-0,097	0,369	0,846	0,031	0,081
PP9901	0,138	1	0,261	0,336	0,791	-0,269	0,273	0,810	-0,348
IU9901	0,360	0,261	1	0,326	0,165	0,728	0,409	0,229	0,387
PSOE0305	0,906	0,336	0,326	1	-0,015	0,194	0,924	0,159	-0,097
PP0305	-0,097	0,791	0,165	-0,015	1	-0,283	-0,063	0,957	-0,072
IU0305	0,369	-0,269	0,728	0,194	-0,283	1	0,220	-0,190	0,605
PSOE0609	0,846	0,273	0,409	0,924	-0,063	0,220	1	0,046	-0,166
PP0609	0,031	0,810	0,229	0,159	0,957	-0,190	0,046	1	0,014
IU0609	0,081	-0,348	0,387	-0,097	-0,072	0,605	-0,166	0,014	1

Zdroj: *elmundo.es*; *ELPAÍS.com*; vlastní výpočty.

Hodnoty variačního koeficientu v regionálních volbách posledního desetiletí naznačují podobné tendence jako v případě voleb parlamentních. Nejvíce rovnoměrným zastoupením disponují socialisté, kteří dosáhli také nejrovnoměrnějšího rozložení volebních výsledků v posledních regionálních volbách. Velice vyrovnaný trend vychází z rozložení voličů Lidové strany, protože hodnota koeficientu dosáhla ve všech třech případech shodné hodnoty 0,34. V případě rozložení volebních výsledků Sjedinené levice lze tvrdit, že se jedná o nejvyšší hodnotu variačního koeficientu, která naznačuje vůbec největší nerovnoměrnost ve voličském rozložení ze všech sledovaných voleb.

Tabulka č. 9. Variabilita volebních výsledků – regionální volby.

	1999/2001	2003/2005	2006/2009
PP	0,34	0,34	0,34
PSOE	0,33	0,32	0,28
IU	0,56	0,57	0,64

Zdroj: elmundo.es; ELP.AIS.com; vlastní výpočty.

4. Volební podpora jednotlivých stran

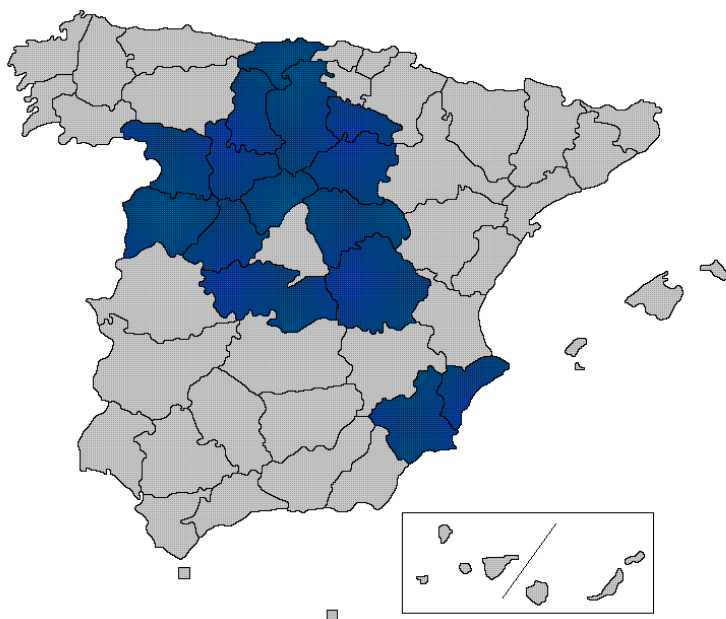
4.1 Lidová strana (PP)

Kořeny Lidové strany vycházejí z reformního křídla frankistického hnutí z počátku 70. let. V roce 1974 bylo povoleno utváření tzv. politických asociací, čehož využil Francův ministr Manuel Fraga a osoby jemu blízké, když jednu takovou organizaci s názvem Demokratická reforma (*Reforma Democrática*, DR) založili. V roce 1976 DR díky Fragově iniciativě vstoupila do koalice Lidová aliance (*Alianza Popular*, AP), jejímž generálním tajemníkem a později předsedou se stal právě M. Fraga. Volební výsledky AP nebyly až do roku 1982, kdy skončila za PSOE na druhém místě, nijak zářivé, neboť jí konkuroval s frankismem méně spojovaný Svaz demokratického středu (Strmiska et al. 2005: 260). Ve druhé polovině 80. let AP procházela krizí, kterou se v roce 1989 snažila řešit přetvořením v Lidovou stranu. Hlavní zásluhu na vzestupu, který PP v 90. letech prodělala, měl tým nového lídra José María Aznara. Strana neměla být již spojována s generací zakladatelů, ale měla se omladit a modernizovat, aby mohla vytvořit skutečnou vládní alternativu (Román 2002: 111). To se jí podařilo a PP v letech 1996–2004 nahradila PSOE v roli vládní strany. Z ideového hlediska je „všelidovou pravostředovou stranou zahrnující konzervativní, liberální i křesťanskodemokratické prvky“ (Strmiska et al. 2005: 363).

Území stabilní volební podpory PP v parlamentních volbách zahrnuje celkem patnáct obvodů, přičemž největší část tvoří oblast severozápadně od Madridu. Jedná se o osm provincií

v Kastilii a Leónu (Ávila, Burgos, Palencia, Salamanca, Segovia, Soria, Valladolid, Zamora) a regiony s ní sousedící – Kantabrie a Rioja. Dále k tomuto území patří tři obvody v Kastlii-La Mancha (Cuenca, Guadalajara, Toledo) a na jihovýchodě Španělska jej doplňují ještě Murcie a Alicante. V případě regionálních voleb lze sice území stabilní volební podpory identifikovat ve stejných oblastech jako ve volbách do Poslanecké sněmovny, ovšem přibyly k němu také nové oblasti a území se rozšířilo. Přiřadily se tak k němu Lugo, Ourense a Pontevedra v Galicii; Madrid a obě zbývající valencijské provincie – Castellón a Valencie. Naopak při srovnání regionálních voleb vypadly z území s dlouhodobou většinovou voličskou základnou oblasti v obvodu Kastilie-La Mancha a v Kantábrii. Jádru se však nezměnilo a zůstalo v něm jak osm kastilských obvodů s Riojou na severozápadě, tak Murcie a Alicante na jihovýchodě. Dohromady tvoří území stabilní volební podpory sedmnáct obvodů.

Mapa č. 2. Území stabilní volební podpory PP: parlamentní volby.

Zdroj: *elmundo.es*; *ELPAÍS.com*; vlastní mapa.

proudy (Bachoudová 2008: 132). CEDA vyhrála volby v roce 1933, v roce 1936 skončila druhá (Tamames 1988: 40). Tato strana dosahovala nejvyšší podpory právě v rurálních oblastech Kastilie a Leónu.

Murcie je jedna z oblastí, kde nevystačíme pouze s historickým přístupem, ale musíme zohledňovat i jiné faktory (Herin 1984: 33). Některé španělské regiony se dají označit za tradičně levicové (Andalusie) či pravicové (Kastilie a León), o Murcii donedávna neplatilo ani jedno. V posledních volbách před vypuknutím občanské války v Murcii zvítězila levicová koalice Lidová fronta s 10% náskokem před stranami pravice a následné vojenské povstání zde rovněž nebylo úspěšné (viz mapa č. 8). Z tohoto důvodu se nedá jednoznačně říci, že celé území regionu bylo republikánské či levicové. Většinu venkova tvořil konzervativní elektorát, zatímco ve městech, jako je Cartagena nebo Murcie, měla podporu levice (Herin 1984: 29-34). Volby v roce 1936 tak rozhodly lokality, v nichž nepřevládala ani jedna orientace. Co se rozmístění volební podpory týče, první dvojice volby po pádu frankistického režimu přinesly zdánlivě stejné výsledky jako ty předválečné. Na rozdíl od roku 1936 byly na počet hlasů odevzdaných levici a pravici parlamentní volby 1977 i 1979 v podstatě vyrovnané. Po erozi UCD a následné dlouholeté nekonkurenceschopnosti pravice měla v Murcii převahu PSOE. Ovšem již volby 1977 a 1979 naznačily změny, které později vedly k ovládnutí regionu Lidovou stranou. Původní „rozdělení“ murcijského území na konzervativní, levicové a kyvadlové (Herin 1984: 13) lokality již tak zřejmé nebylo. Ekonomický a sociální vývoj Murcie totiž ve srovnání s jinými dříve agrárními regiony hluboce ovlivnily procesy započaté v 50. a 60. letech (stěhování obyvatel venkova do měst či urbanizace spojená s rozvojem průmyslu a služeb), které vrcholily v pozdějších desetiletích. To lze považovat za hlavní příčinu vysoké volební podpory PP od 90. let po současnost nejen v Murcii, ale také v sousedním Alicante.

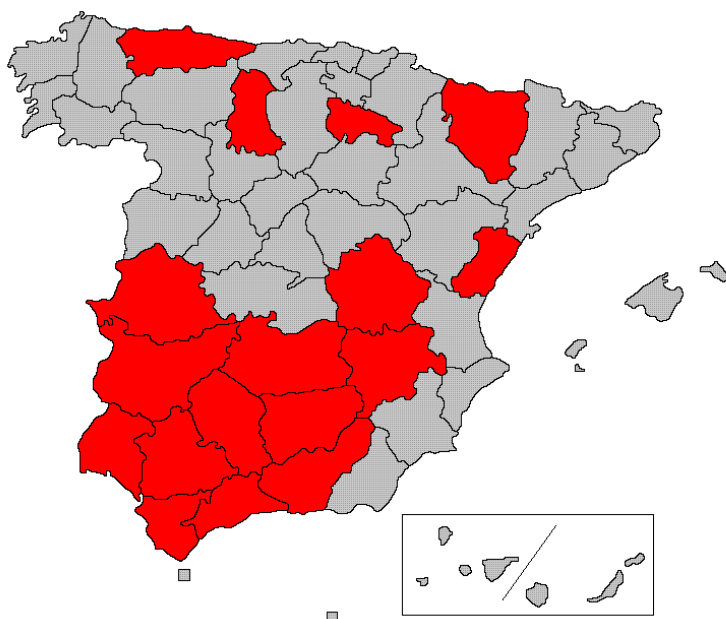
4.2 Španělská socialistická dělnická strana (PSOE)

Španělská socialistická dělnická strana patří jednoznačně k nejvýznamnějším a nejstarším celonárodním politickým stranám. Byla založena v Madridu roku 1879 skupinou intelektuálů a tiskařů v čele s Pablem Iglesiasem, který se stal i prvním předsedou strany. Ve 20. letech PSOE přišla nejdříve o členy, kteří založili Komunistickou stranu Španělska (*Partido Comunista de España*, PCE), a v době de Riverovy diktatury byla spolu s ostatními stranami zakázána. Institucionální politice se tak mohla věnovat až po proklamaci II. republiky, na které se aktivně podílela. V letech 1931 a 1936 zvítězila ve volbách a stala se vládní stranou, ale vojenské povstání, občanská válka a následná Francova diktatura většinu jejích členů donutily odejít do exilu.

Návrat PSOE na politickou scénu se proto uskutečnil až po roce 1975 a pod vedením Felipa Gonzáleze se strana účastnila tranzice, procesu přípravy nové ústavy, zřekla se marxistické ideologie a v roce 1982 dokázala poprvé vyhrát parlamentní volby. Vládní roli zastává i dnes, kdy je jejím generálním tajemníkem José Luis Zapatero. V současnosti se dá PSOE charakterizovat jako moderní sociálnědemokratická *catch-all* strana západoevropského stylu (Román 2002: 108).

Mapa území stabilní volební podpory v parlamentních volbách vznikla průnikem tří map z let 2000–2008, tedy jak z období opozičního, tak i vládního působení. Do tohoto území se zařadilo sedmnáct obvodů, přičemž dvanáct z nich leží jižně od Madridu. Jedná se o sedm obvodů v Andalusii (Cádiz, Córdoba, Granada, Huelva, Jaén, Málaga, Sevilla), tři v Kastilii-La Mancha (Albacete, Ciudad Real, Cuenca) a obě provincie Extremadury (Badajoz, Cáceres). Severně od Madridu se nachází menší část jednotek charakteristických vyšší koncentrací socialistických voličů, Castellón na východě ve valencijském regionu, Huesca v Aragonii, Palencia v Kastilii a León, Asturie a Rioja.

Mapa č. 4. Území stabilní volební podpory PSOE: parlamentní volby.

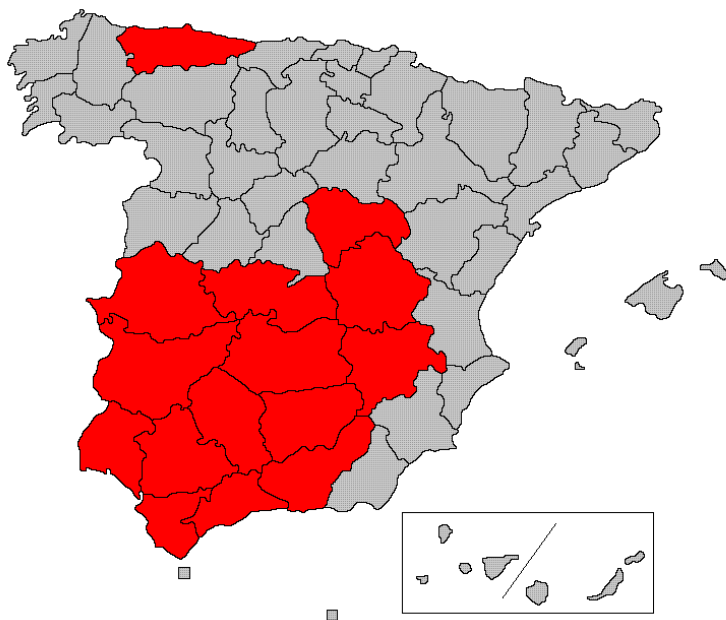

Zdroj: *elmundo.es*; *ELPAÍS.com*; vlastní mapa.

Mapa území stabilní volební podpory pro regionální volby 1999–2009 zahrnuje patnáct územních jednotek a jedná se o kompaktní území, které se takřka celé rozkládá v jižní polovině Španělska. Výjimku tvoří pouze Asturie na severu. Ostatních čtrnáct obvodů leží v regionech ve středním, západním a jižním Španělsku – Kastilii-La Mancha, Extremaduře a Andalusii. Kromě Almerie se k dlouhodobému trendu vyšší sociálnědemokratické voličské základny zařadily všechny provincie

těchto tří regionů, tzn. Guadalajara, Cuenca, Albacete, Ciudad Real, Toledo, Cáceres, Badajoz, Huelva, Sevilla, Córdoba, Jaén, Granada, Málaga a Cádiz.

Mapa č. 5. Území stabilní volební podpory PSOE: regionální volby.

Zdroj: elmundo.es; ELPALÍS.com; vlastní mapa.

Vidíme, že u obou typů voleb se volební mapa zachycující dlouhodobý trend shoduje ve třinácti obvodech, které se nalézají především v jižním (Andalusie, Kastilie-La Mancha) a západním (Extremadura) Španělsku. Jediným obvodem, který se v této oblasti nenachází, představuje Asturie. Tyto regiony jsou tradičními baštami socialistů už od vzniku strany. V případě Andalusie, Extremadury a Kastilie-La Mancha se vždy jednalo o nejzaostalejší části Španělska, jejichž ekonomika závisela na zemědělské produkci latifundií (Martínez Cuadrado 1991: 323). V podstatě až do vyhlášení II. republiky, kdy se první levicová vláda pokusila zavést agrární reformu, zde přežívaly některé feudální zvyklosti (Tamames 1988: 46). Půda ve většině případů patřila šlechtě, která na práci najímala místní obyvatele. Ti pracovali ve velmi špatných podmínkách více jak 16 hodin denně za extrémně nízké výdělky, byl mezi nimi vysoký podíl negramotných, na práci byly často najímány celé rodiny pouze na několik měsíců v roce. Obdělávané pozemky dosahovaly značné rozlohy. V roce 1930 bylo v západní Andalusii 46 % pozemků větších než 250 ha, ve východní Andalusii to bylo 43,3 %, v Kastilii-La Mancha 38,8 % a v Extremaduře 35,8 %. Tyto velkostatky představovaly v rámci celé země celkem 41 % pozemků s rozlohou nad 250 ha. Ve Španělsku tehdy patřilo takřka 50 % půdy necelým 13 tisícům vlastníků, zatímco druhou polovinou vlastnilo přes jeden a tři čtvrtě milionu majitelů (Martínez Cuadrado 1991:

214-215). Například hrabě Medinaceli vlastnil v roce 1931 téměř 75 000 ha půdy, hrabě Peñaranda přes 50 000 ha (Tamames 1988: 53). Tyto sociální a ekonomické disproporce dokázala PSOE využít a těžit z toho dodnes, i když zpočátku musela na jihu konkurovat anarchismu. Od 20. let minulého století se jí však stále více dařilo získávat na tomto území voliče. Dopomohla jí k tomu zejména nová odborová organizace Všeobecné unie pracujících (*Unión General de Trabajadores*, UGT) – Národní svaz pracujících na poli (*Federación Nacional de Trabajadores de la Tierra*, FNTT). FNTT se díky ekonomické, právní a poradenské pomoci odborářům povedlo stát se silnou a početnou organizací, jejíž úspěchy při stávkách a demonstracích přinesly ve volbách hlasy PSOE (Martínez Cuadrado 1991: 403).

V Asturii netvořil hlavní sílu dělnického hnutí městský proletariát, protože industrializace zde kvůli ekonomické slabosti buržoazie postupovala pomalu. To otevřelo cestu cizím investorům. V první polovině 19. století byla v Asturii objevena ložiska uhlí a hutnictví se stalo dominantní ekonomickou aktivitou. Toho využil zakladatel PSOE Pablo Iglesias, který od roku 1891 v Asturii vedl dělnickou propagandu a podporoval různé protestní akce. Po prvním sjezdu PSOE byla v Asturii založena Socialistická asturská asociace (Laso Prieto 2006). Ve volbách v roce 1909 se socialistům podařilo získat další voliče spojenectvím s republikány: Asturie byla totiž zároveň jedním z nejvýznamnějších center republikánů (Martínez Cuadrado 1991: 386, 405).

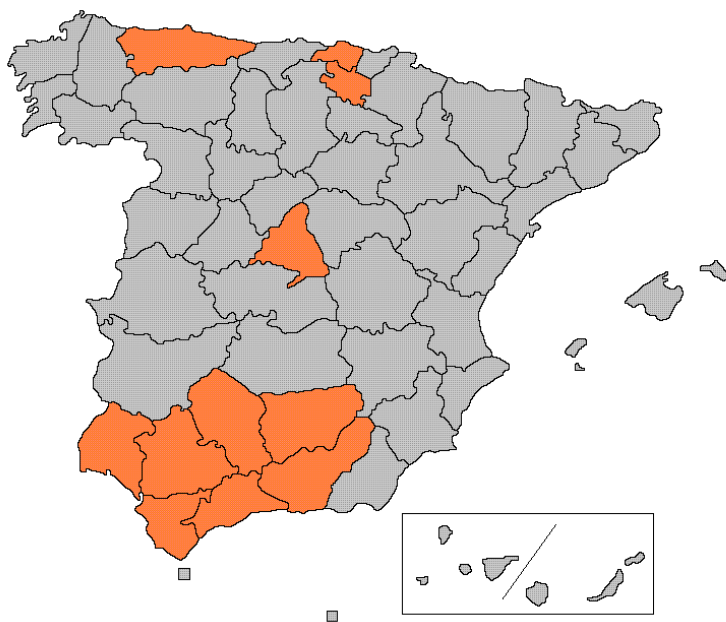
4.3 Sjedená levice (IU)

Komunistická strana Španělska (*Partido Comunista de España*, PCE), jež vznikla secesí z PSOE v roce 1921, rozhodně nepatřila za II. republiky k nejúspěšnějším subjektům. V době občanské války a Francovy diktatury se nejvíce ze všech angažovala v odbojové činnosti. Po roce 1975 se díky svému vůdci Santiagu Carrillovi, prosazujícímu eurokomunistickou orientaci, zapojila do demokratizačního procesu (Strmiska et al. 2005: 361). Očekávání, která do ní byla vkládána, se ovšem nenaplnila, a tak PCE začala hledat spojence. Výsledkem toho bylo založení IU.

Sjedenou levici lze podle počtu odevzdaných hlasů na celostátní úrovni považovat za třetí nejsilnější formaci. Tato koalice vznikla v roce 1986 jako výraz nesouhlasu s připravovaným vstupem Španělska do Severoatlantické aliance. Samotnému vstupu se jí zabránit nepodařilo, ale strany zahájily spolupráci, která trvá dodnes. IU je dlouhodobým spojením menších levicových stran s daleko větší a významnější PCE, takže vnitřní spolupráce mezi jednotlivými subjekty působí dost asymetricky. Ideologicky koalice lavíruje mezi leninismem a sociáldemokratiem (Román 2002: 112).

Sjednocená levice disponovala v parlamentních volbách ve sledovaném období stabilní volební základnou v jedenácti obvodech, z nichž sedm se nacházelo na jihu Španělska v Andalusii. Konkrétně se jednalo o provincie Cádiz, Córdoba, Granada, Huelva, Jaén, Málaga a Sevilla. Z ostatních obvodů se do území stabilní volební podpory zařadily Madrid, Asturie, Álava a Vizcaye.

Mapa č. 6. Území stabilní volební podpory IU: parlamentní volby.

Zdroj: elmundo.es; ELPAÍS.com; vlastní mapa.

Co se regionálních voleb týče, volební mapa č. 7. se ve srovnání s předchozím vyobrazením zmenšila o dvě jednotky a celkem ji tvoří jen devět obvodů. Jmenovitě šlo o Cádiz, Córdoba, Granadu, Huelvu, Málaga, Sevilu, Madrid, Asturii a Valencii.

Mapa č. 7. Území stabilní volební podpory IU: regionální volby.

Zdroj: *elmundo.es*; *ELPAÍS.com*; vlastní mapa.

Jak je dobře patrné z příložených map, na úspěchy, jichž IU stabilně dosahovala v parlamentních volbách, se jí v regionálních volbách podařilo navázat v šesti andaluských provinciích (ve všech s výjimkou Almerie a Jaénu), Asturii a Madridu. Jsou to dlouhodobě levicové obvody, v nichž vysoké volební podpory dosahuje stabilně také PSOE. V Andalusii, kde se, jak už jsem naznačil výše, nachází převážně rurální elektorát (srov. Porras Nadales 1984: 151), sahá tradice vysoké volební podpory pro krajní levice k anarchistickému (od roku 1910 spíše anarcho-syndikalistickému) hnutí. Ve Španělsku se tento krajně levicový proud zpočátku těšil vyšší podpoře než socialismus. Jedním z jeho ideologických pilířů byl tzv. utopický agrarismus. Bylo jím myšleno dosažení ideálního harmonického vztahu rolníka k půdě a měl se týkat zejména Andalusanů (Martínez Cuadrado 1991: 413). Právě andaluští rolníci byli nejaktivnějšími přívrženci anarchismu, jak co do revolučního odhodlání, tak co do počtu členů. Po založení slavných anarchistických odborů Národní konfederace práce (*Confederación Nacional de Trabajo*, CNT) v roce 1910 bylo nejvíce odborářů z Andalusie, Aragonie a Katalánska (Tamames 1988: 31). K tomu je potřeba podotknout, že CNT měla tou dobou třikrát více členů (přes 700 tisíc) než socialistické odbory UGT (Martínez Cuadrado 1988: 345). Svého vrcholu dosáhl španělský anarchismus kolem roku 1920 v souvislosti s reakcí na události v Rusku.¹⁰ CNT se díky stávkám během tzv.

¹⁰ Po návratu anarchistického předáka Angela Pestaňi z Ruska v roce 1922 byl však schválen odchod CNT z III. internacionály (Tamames 1988: 31).

„bolševické tříletky“ podařilo zlepšit sociální a pracovní podmínky průmyslové produkce v Andalusii (Martínez Cuadrado 1988: 345). Polarizace mezi buržoazií a proletariátem se projevila především v Córdobě, která je dnes podle Porrasy Nadalese (1984: 152) nejsilnějším komunistickým obvodem v Andalusii, což ostatně můžeme také potvrdit.

V letech, kdy se v Andalusii nižší sociální vrstvy profilely jako silně anarchistické, se v Asturii začala značná část marxisticky orientovaného obyvatelstva přiklánět k jeho revoluční podobě. Prvním krokem bylo založení Asturských hornických odborů (*Sindicato Obrero de Mineros de Asturias*, SOMA) v roce 1910, jejichž členové se od počátku přiklíněli k revolučnímu socialismu (Álvarez 2002: 281). SOMA se aktivně účastnila stávek včetně generální stávky v roce 1917. Po celém Španělsku byla stávka po týdnu vojenskými silami rozehnána, ovšem v Asturii horníci vydrželi čelit armádě dvacet dnů (Bachoudová 2008: 54). O čtyři roky později z PSOE odešla část členů, aby se přidala k III. internacionále a založila PCE. Největší zásluhu na tom měli socialisté v Baskicku a Asturii (Martínez Cuadrado 1991: 412). V říjnu roku 1934 byla v Baskicku a Katalánsku vyhlášena revoluce, k níž se přidala také Asturie, kde revoluce dosáhla největších rozměrů (Tamames 1988: 120).¹¹ To svědčí o radikálnosti regionu.

Během II. republiky nedisponovala PCE v Madridu příliš silnou organizací. Madrid se pro komunisty stal důležitým až s vypuknutím občanské války. Vojenské povstání zde v roce 1936 nebylo úspěšné, což byl pro nacionalistický tábor, vzhledem k ekonomickému a strategickému významu hlavního města, obrovský problém. Následnou ofenzívu nacionalistického tábora Madrid s pomocí mezinárodních brigád a Sovětského svazu rovněž odrazil (Tamames 1988). Právě sovětská přítomnost a vojenská pomoc během války byly dalším určujícím faktorem, který se v historické perspektivě promítl do volební podpory IU v Madridu.

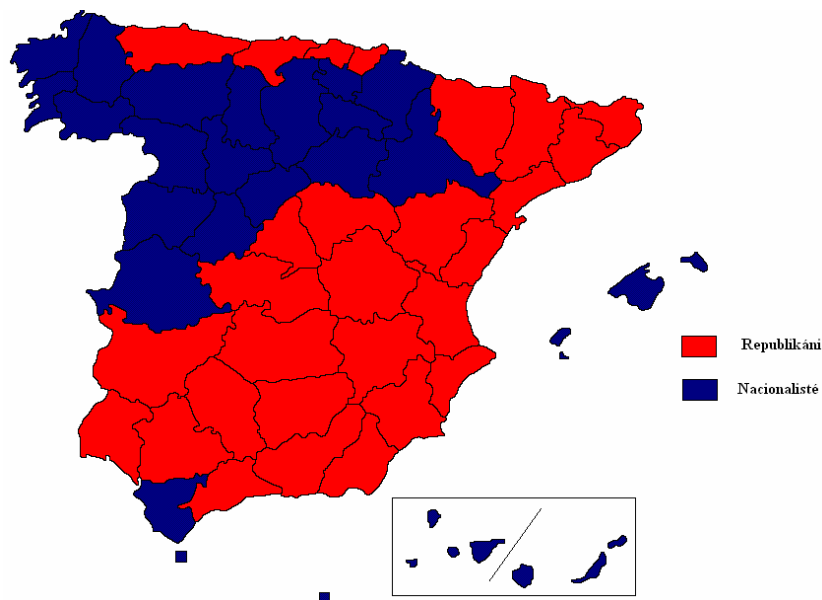
5. Politické strany a občanská válka

Pokud se čtenáři zdají být výše uvedené argumenty volební podpory stran nedostatečné, nabízí se další vysvětlení. To se zakládá na komparaci výše předložených map s mapou zachycující rozložení sil na počátku španělské občanské války v červenci 1936. Při pohledu na mapu pojednávající o většinovém rozložení voličů nesocialistické strany zjistíme, že v místech, kde uspělo vojenské povstání nacionalistů, disponuje v současnosti silnější pozicí Lidová strana. Na stranu povstalců se přidaly Galicie, Kastilie a León, Rioja, Navarra, jih Baskicka, Baleárské ostrovy, Kanárské ostrovy, severoafrická teritoria, západ Aragonie a sever Extremadury. Z tohoto

¹¹ Protesty v Asturii v roce 1917 i 1934 potlačoval Francisco Franco, budoucí španělský diktátor (Bachoudová 2008: 54, 136).

pohledu jsou výjimečným případem Murcie a Alicante, v nichž nacionalisté neuspěli, a přesto zde má PP vysokou podporu.

Mapa č. 8. Rozložení sil na počátku španělské občanské války v červenci 1936.

Zdroj: Tamames 1988: 128-131; vlastní mapa.

Podobně jako lidovci jsou na tom i levicové strany PSOE a IU. Právě v oblastech, které zůstaly věrné republice, se aktuálně daří spíše jim (Tamames 1988: 128-131). Jedinou menší odchylkou je Cádiz, který se v roce 1936 přidal k nacionalistům, ale dnes je výrazně socialistický. Přesto lze považovat větší část území stabilní volební podpory všech tří sledovaných stran za skoro identické s územím vojsk, která proti sobě stanula v občanské válce: pro PP to platí o regionech Rioja a Kastilie a León; pro PSOE o Andalusii, Asturii, Kastilii-La Mancha a polovině Extremadury; pro IU o Asturii, Madridu a Andalusii.

6. Závěr

Jaké jsou nyní odpovědi na otázky, které si autoři položili v úvodu? Rozložení voličské podpory tří hlavních politických stran ve Španělsku vychází především ze schopnosti převzít úspěchy jedněch voleb do voleb následujících. Nejlépe tuto schopnost projevila socialistická strana, která dokázala kumulovat svou většinovou voličskou základnu ve třinácti obvodech, zatímco u Lidové strany se jedná jen o jedenáct jednotek a u Sjedenčené levice pouze o osm. Území stabilní volební podpory lze u všech tří subjektů jasně definovat a považovat, především u socialistů a lidovců, za kompaktnější celek. Levicová základna se nachází především na jihu

a západě Španělska v Andalusii, Kastilii-La Mancha, Extremaduře a na severu v Asturii. Lidovci se opírají spíše o severozápadní oblasti (Rioju, Kastilii a León), i když v Murcii na jihovýchodě mají rovněž silnou podporu. Volební podpora Sjednocené levice se soustředila především do regionů, které již patří do území stabilní volební podpory socialistické strany, a vzájemně se tak překrývají. Jedná se o Andalusii a Asturii; silnou pozici má krajní levice i v Madridu.

Dále se na základě historického přístupu podařilo přiblížit, proč se většinová voličská základna uvedených stran nachází právě ve výše jmenovaných oblastech, a to především ve vztahu k postupnému pronikání průmyslu do společnosti a s tím souvisejícímu přechodu tradiční společnosti na prvky modernismu. Mimo jiné autory také zajímalo působení politických stran a hnutí před vypuknutím občanské války. V Andalusii, Extremaduře a Kastilii-La Mancha působila odborová organizace FNIT úzce spolupracující se socialistickou stranou, jejíž kroky jsou patrné prostřednictvím vyšší koncentrace socialistických voličů. Stabilní voličská základna Lidové strany v Kastilii a León pramení z tradičního konzervatismu, který se za II. republiky projevoval dominantním postavením CEDA. Jihovýchod Španělska nepatřil k jasně pravicovým oblastem, ale v průběhu druhé poloviny 20. století se z něj stalo území s významnou voličskou podporou PP. Na dobrou pozici Sjednocené levice v Andalusii lze poukazovat především prostřednictvím přítomnosti anarchosyndikalistického hnutí, které zde bylo po jistou dobu silnější než socialismus, zejména díky pozici odborového CNT. V Asturii se z historického hlediska dají připisovat úspěchy levice radikalizaci tamního dělnického hnutí, jež se nejvíce projevila v letech 1917 a 1934. Madrid se stal pro krajní levici významným až s vypuknutím občanské války. Tyto argumenty podpořila rovněž mapa, která ukazovala frontu občanské války na jejím počátku. Ze srovnání s mapami území stabilní volební podpory zkoumaných stran jednoznačně vyplynula souvislost mezi předfrankistickou a postfrankistickou érou.

Seznam pramenů a literatury

Literatura

- Álvarez, C. (2002): El Sindicato Único de Mineros de Asturias (SUM) 1922–1935, *Espacio, Tiempo y Forma*, Vol. XV, No. 15, pp. 279-315; on-line text <<http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:ETFSerie5-7066D45D-5790-BFE4-A8B7-D1F19AB131B3&dsID=PDF>>.
- Bachoudová, A. (2008): *Franco*, Praha, KMa.
- Dvořáková, V. – Kunc, J. (2004): Španělsko, in: B. Říchová a kol.: *Komparace politických systémů II*, Praha, VŠE, s. 163-199.
- Ferri, J. (2002): Las Comunidades Autónomas, in: P. Román (coord.): *Sistema político español*, Madrid, McGraw-Hill, pp. 287-314.

- Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, J. (2004): Systémy poměrného zastoupení, in: R. Chytilék – J. Šedo (eds): *Volební systémy*, Brno, MPÚ, s. 104-142.
- Hendl, J. (2004): *Přehled statistických metod zpracování dat*, Praha, Portál.
- Herin, R. (1984): Geografía electoral de la Región de Murcia según las elecciones legislativas de junio de 1977 y de marzo de 1979 y las elecciones municipales de abril de 1979, *Papeles de Geografía*, Vol. IX, No. 9, pp. 9-58, on-line text <<http://revistas.um.es/geografia/article/view/41871/40251>>.
- Kunc, J. (2000): *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha, SLON.
- Laso Prieto, J. M. (2006): Historia del movimiento obrero en Asturias, *El Catoblebas*, Vol. V, No. 48, on-line text <<http://www.nodulo.org/ec/2006/n048p06.htm>>.
- Llera Ramo, F. J. (1998): Los rendimientos de los sistemas electorales de las Comunidades Autónomas: El predominio del bipartidismo imperfecto, *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, Vol. XXI, No. 82, pp. 127-157, on-line text <http://www.reis.cis.es/REISWeb/PDF/REIS_082_07.pdf>.
- Martínez Cuadrado, M. (1991): *Restauración y crisis de la monarquía*, Madrid, Alianza Editorial.
- Ninou, C. (2002): La formación del sistema político español: evolución política y constitucional, in: P. Román (coord.): *Sistema político español*, Madrid, McGraw-Hill, pp. 13-39.
- Ocaña, F. A. – Oñate, P. (2005): Las elecciones generales de marzo de 1999 y los sistemas de partidos en España: ¿Tanto cambio electoral?, *Revista Española de Ciencia Política*, Vol. VII, No. 13, pp. 159-182, on-line text <<http://www.aecpa.es/archivos/publicaciones/recp/13/textos/05.pdf>>.
- Porras Nadales, A. J. (1984): Geografía electoral de Andalucía, *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, Vol. VII, No. 28, pp. 151-169, on-line text <http://www.reis.cis.es/REISWeb/PDF/REIS_028_08.pdf>.
- Román, P. (2002): Los partidos y los sistemas de partidos, in: P. Román (coord.): *Sistema político español*, Madrid, McGraw-Hill, pp. 101-124.
- Strmiska, M. – Hloušek, V. – Chytilék, R. – Kopeček, L. (2005): *Politické strany moderní Evropy*, Praha, Portál.
- Strmiska, M. (1998): *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko*, Brno, CDK.
- Strmiska, M. (1999): Nacionalistické strany a stranicko-politický systém v soudobém Španělsku, in: P. Fiala – B. Dančák: *Nacionalistické politické strany v Evropě*, Brno, MPÚ, s. 11-24.
- Strmiska, M. (2005): *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus. Pojetí a typologie evropských regionálních stran a regionálních stranických soustav*, Brno, AP.
- Tamames, R. (1988): *La República. La Era de Franco*, Madrid, Alianza Editorial.

Elektronické zdroje

- Adam Carr's Election Archive*, on-line zdroj <<http://psephos.adam-carr.net/>>.
- elmundo.es*, on-line zdroj <www.elmundo.es>.
- ELPAÍS.com*, on-line zdroj <<http://www.elpais.com/>>.
- Izquierda Unida*, on-line zdroj <www.izquierda-unida.es>.
- Ministerstvo vnitra*, on-line zdroj <<http://elecciones.mir.es/MIR/jsp/resultados/index.htm>>.
- Partido Popular*, on-line zdroj <www.pp.es>.
- PSOE – Partido Socialista Obrero Español*, on-line zdroj <www.psoe.es>.

Uvedené elektronické zdroje ověřeny ke dni 5. 5. 2009.